

Az OEE és az erdők közjóléti szerepe (1966—1972)

A humánökológiai szemléletváltás korai története

A közjóléti erdő fogalmának újbóli beemelése a szakmai és mindennapi közudatba az 1960-as évek második felében nem jelenti azt, hogy addig az erdészetben az erdőre csak nyersanyagforrásként tekintettek. Az Erdészeti Lapok első két számában Wagner Károly részletesen kifejtette, hogy társadalmilag milyen fontos szerepe van az erdőnek. Néhány ezek közül, elsősorban az éghajlatot befolyásoló képesség egy egész évszázadon át vita tárgya maradt Magyarországon és világszerte.

A 19. század végén Illés Nándor számos cikket írt a városi terek fásításának esztétikai jelentőségéről. *Bund Károly Erdőgazdaság szépészeti czéllal* című, az Erdészeti Lapok 1898. decemberi számában megjelent tanulmánya pedig az erdészeti szakirodalom egyik klasszikusa. Az egyesület későbbi titkára a következőkkel vezette fel mondanóját: „*Nem oly erdőkről kívánok szólni, a melyek a park jellegével bírnak, hanem szótá akarom tenni, hogy üzemben álló erdőkben mily elvek szerint kell eljárunk, hogy a gazdaság a jövedelmezés lényege s csorbítása nélkül azoknak a kívánalmaknak is megfeleljen, melyeket a nagyközönség némely erdővel, mint üdülő helyvel szemben jogosan támaszt.*”

Ezen a ponton azonban fontos kiemelni, hogy amit – egymástól függetlenül, de közel egy időben – *Thomas Lekan* és *Arvid Nelson* a német erdészet vonatkozásában hangsúlyoz, a magyar erdészetre is igaz: a 19. és 20. század folyamán az ökológiai személetű erdőművelés, a természetközeli erdő gondolata és az erdőgazdasági szemlélet egymáshoz képest elfoglalt helye kölcsönhatásban állt az állami közcélú törekvésekkel. Innen szemlélve a folytonosság mellett előtűnik a közjóléti erdő fogalmának történeti sajátossága is.

A magyar és a nemzetközi erdészetben alig néhány év alatt végbemenő szemléletváltás három dolgot jelez. Először is azt, hogy az 1960-as évek végén a modernitás kora új szakaszához érkezett. Rámutat arra is, hogy ebben a váltásban az erdészet világszerte aktív szereplő volt. Végül, felhívja a figyelmet az államszocialista rendszer és az előbbi két aspektus közötti kölcsönhatásra.

A hazai köztudatban a Buenos Aires-i Erdészeti Világkongresszus úgy él, mint az az esemény, amelyen a közjóléti célú erdőgazdálkodás magyar javaslatra került az erdészet globálisan érvényes céljai közé. Az 1972-ben Argentína fővárosában rendezett hetedik FAO Erdészeti Világkongresszus korszakváltó kongresszusként határozta meg önmagát. Az akkor kiadott nyilatkozat középpontjában egy olyan mondat áll, amely része lehetett *Madas András* konferencián elhangzott előadásának, amit a világ 2000-ig várható faigényéről tartott. „*A kongresszus meg van győződve arról, hogy a kormányok politikai céljaitól, a gazdasági szervezettől és a föltulajdon-viszonyoktól függetlenül, most és mindenkor felelősek azért, hogy tervezés útján biztosítsák, hogy a termelő, védelmet biztosító és társadalmi célokat szolgáló javak és szolgáltatások folyamatosan áramolnak az erdőkből, úgy, hogy a termékek és környezeti javak népeik jólétéhez járulnak hozzá.*”

A közgyűlés által elfogadott nyilatkozat egésze a globális környezeti fenntarthatóságot, valamint a javak és erőforrások nemzetközi elosztásának kérdését helyezte a középpontba. A prioritások listájának alakításában két tényező játszott kulcsszerepet. Egyfelől a helyszín, Latin-Amerika, amely régióban az 1970-es évekre nyilvánvalóvá vált, hogy a végtelennek tartott erdők

sérülékenyek és nem kellőképpen védettek a nyugati félteke növekvő nyersanyagigényének összetett ökológiai és társadalmi hatásaitól.

A másik motivációt a négy hónappal korábban, 1972 júniusában, Stockholmban lezajlott ENSZ Környezeti Konferencia jelentette. Ez utóbbi esemény zárónyilatkozata programadó szándékkal fogalmazta meg, hogy: „*Az emberiség történetében egy olyan ponthoz érkeztünk, amiktől a környezeti következményekkel a korábbinál komolyabban számolva kell cselekednünk, bárhol éljünk is a világban. A tudatlanság és a közöny hatalmas és visszafordíthatatlan károkat okozhat a földi környezetben, amelytől pedig életünk és jólétünk függ.*”

Az erdészeti világkongresszus programja és szereposztása illeszkedett az új szemlélethez. Az esemény három nagyobb gondolati egységre tagolódott. Elsőként a FAO, majd az argentin erdészeti bizottság tekintette át az erdészet globális kérdéseit, s ezután következtek a szekciók. Ezek a tematikus bizottságok – formabontó módon – elnevezésükben a szereplőkre koncentráltak: az első az erdőművelőkre, a második a tanárookra és diákjaikra, a harmadik a környezetvédőkre és természetjárókra, a negyedik a rakodómunkásokra, az ötödik a kutatókra, a hatodik a közigazgatás és a tervezés irányítóira, míg a hetedik az ipari szereplőkre.

A kongresszus mérföldkő magyar szempontból: hosszú idő után magyar elnöke volt a világkongresszus egyik szekciójának. *Madas András* vezette a tervezéssel, igazgatással és közgazdasági aspektusokkal foglalkozó üléseket.

Az akkori „keleti blokk” általában sem volt alulképviselve. A szovjetek mellett román, bolgár, csehszlovák erdészek is bekerültek a kongresszus tisztségviselői közé. (Ezzel kapcsolatban érdekességképp meg lehet jegyezni, hogy a kongresszus elnöke a magyar származású, 2005-ben elhunyt, *Esteban Arpad Takacs* volt, aki azal is bekerült a történelemlétkönyvekbe, hogy a falklandi háború idején, 1982-ben, Argentína washingtoni nagykövetségént több éles hangú nyilatkozatot tett.)

A Buenos Aires-i világkongresszus nyilatkozata nem túlzott a korszakváltó

szerepet illetően: a hat évvel korábbi madridi világeseményt meghatározó szemlélet és az Argentínában megfogalmazott között igen nagy volt a távolság. *Halász Aladár* és *Keresztesi Béla* az 1966-os világkongresszuson szerzett tapasztalataikat következőképpen foglalták össze *Az Erdő* 1966. szeptemberi számában: „A gazdasági cél az ipar és a lakosság faanyagigényeinek kielégítése. A szociális cél pedig a falusi lakosság számára munkaalkalom teremtése, a városiak részére pedig üdülési lehetőségek biztosítása.”

Ebben a megfogalmazásban a növekedés és a további növekedés lehetősége köré csoportosul az erdészeti célok meghatározása. A spanyolországi világkongresszus szekcióelnevezései bevezették a közjóléti erdő fogalmát és külön szekciót kaptak a nemzeti parkok is, azonban a lista egésze nem szemléleti váltást, sokkal inkább új elemek bekerülését jelzi: I. Erdősítési technika és erdészeti nemesítés. II. Erdővédelem. III. Erdőgazdálkodás, erdőművelés. IV. Fakitermelés és szállítás. V. A munkaerő szerepe az erdőgazdálkodásban. VI. A trópusi országok erdőgazdasági problémái. VII. Faipar. VIII. Nemzeti parkok, üdülés, vadgazdálkodás. IX. Az erdők közjóléti hatásai. X. Erdészeti gazdaságtan és statisztika.

Az 1970. évi II. törvénycikk formáját öltő negyedik ötéves terv a madridi világgongresszus kapcsán megfigyelt eljárást alkalmazta: hozzáadott a korábbi három növekedési célhoz egy negyediket: növelni kell az erdők közjóléti szerepét, vagyis a nagyobb települések melletti erdők egy részét fokozatosan alkalmassá kell tenni a pihenésre. Azért fontos, hogy a közjóléti erdők létrehozása a negyedik ötéves tervben is szerepel, mert az egybeesik az erdőgazdaság azon átalakítási hullámával, amely a felfeldolgozó ipar és az erdészet integrációját, faipari kombinátok működtetését tűzte ki célul.

A magyarországi erdészetben, s a világgazdaságban az 1960-as évek végén az automatizálás és a humánökológia szemléletének együttes áttörése váltotta fel a modernitás korábbi szakaszát.

Madas László a Pilis Állami Parkerdőgazdaság 1969-es megalakulása nyomán arra világított rá, hogy az intézmény működési elvei az államszocialista korszak politikai elitje számára kiemelt fontosságú vadászat érdekei, a környezetvédelemre irányuló nemzetközi figyelem, valamint a meginduló belöldi turizmus metszéspontjában formálódtak.

Az OEE-n belül 1967-ben alakult meg az erdők közjóléti szerepével foglalkozó szakosztály. Valójában nem megalakulásról, hanem átalakulásról volt szó, hiszen az 1950-es évek folyamán kulcsszerepet játszó Fásítási Szakosztály alakult át. *Mészöly Győző*, az új szakosztály tiukára *Az Erdő* folyóiratban a következőképpen foglalta össze a változást: „...a mai életforma nem vár hosszú évtizedeket. A természetbe vágyó tömegek, az egyre növekvő városi lakosság mind szélesebb körben keresi fel a meglevő erdőket, különösen a legszebb természeti adottságokkal rendelkező, legöregebb erdőállományokat. Erdeinket elő kell készíteni, alkalmassá kell tenni a kiránduló tömegek, turisták letelepedési, pihenési, szórakozási igényeinek kulturált biztosítására. Így vált szükségesszerűvé, hogy a Fásítási Szakosztály tevékenységét bővítse.”

Tóth Sándor *Az Erdőben* az erdők közjóléti szerepéről 1967-ben publikált cikkében ennél pontosabban írta le a létrehozandó tereket: „Nem elhanyagolható szempont erdeink fásításának értékelésénél az általános jóléti hatásoktól elválaszthatatlan kulturális jelentőségük. A természet és tájkultúra szeretetére nevelés mellett az erdők, fásítások állandóan ható természeti élményekkel az ember világának kimeríthetetlen ismeretanyagát szolgálják, nem beszélve ezen ismeretek rendszerbe foglalásáról, amit az erdőben elhelyezkedő dendráriumok, arborétumok, természetvédelmi területek, madárvédelmi területek, vadaskertek, geológiai képződmények, munkásmozgalmi és történelmi emlékek stb. jelentenek, észrevétlenül, nyitott tankönyvül szolgálva az erdőt járó számára”

1969 őszén a Közjóléti és Fásítási Szakosztály alaposan kidolgozott és igen ambiciózus javaslatot terjesztett Madas András, illetve az elnökség elé. Mészöly azt javasolta, hogy az OEE szervezzen többnapos, mintegy 400 fős nemzetközi konferenciát az erdők közjóléti szerepéről. A tervezet szerint az eseményt kiállítás, diafilmfesztivál, valamint egy közel egyhetes, kifejezetten a külföldi résztvevőket célzó tanulmányút kísérte volna. A tervvel benyújtott költségvetés szerint a költségek kétharmadát fedezhette volna a – differenciált módon megállapított – részvételi díj. A javaslatot az elnökség azonban nem támogatta, valószínűleg túlságosan nagy ívűnek találta.

Az OEE figyelmét az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején elsősorban a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium megalakulása nyomán megindult szervezeti átalakulás irányának befolyásolása, valamint a MTESZ székház létrehozásából következő költözés kötötte le. Mindemellett azonban korán felfigyelt és szervezeti szinten is reagált az erdőkkel kapcsolatos szemléletváltás súlyára. Az OEE levéltára alapján az automatizálás és a humánökológiai szemléletváltás korai története egyaránt értelmezhető úgy, hogy közben mind a globális egymásra hatások, mind az államszocialista korszak sajátosságai a látómezőben maradtak.

Balogh Róbert
történész

A képek forrása:

Parkerdők Magyarországon (1981)

Felhasznált irodalom:

- Bund Károly: Erdőgazdaság szépészeti czéllal. Erdészeti Lapok, 1898/12. 1174–1211.
- Keresztesi Béla: Esztétika az erdőgazdaságban. *Az Erdő*, 1950/5. 138–147.
- Lekan, Thomas M.: *Imagining the Nation in Nature: Landscape Preservation and German Identity, 1885–1945*, Harvard University Press, 2004.
- Madas László: A Pilis Állami Parkerdőgazdaság megalakítása. *Természetbarát Híradó*, 1999. június <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/hirado/th9906.htm>
- Madas András: Gondolatok az európai erdőgazdálkodás jövőjéről. *Az Erdő*, 1971/1. 1–6.
- Tóth Sándor: Az erdők közjóléti szerepe. *Az Erdő*, 1967/10. 463–467.
- Nelson, Arvid: *Cold War Ecology. Forests, Farms, and People in the East German Landscape, 1945–1989*, Yale University Press, 2005.
- Váradai Géza: Fagazdaságunk a negyedik ötéves tervben. *Az Erdő*, 1971/1. 7–20.
- Wilson, Jeffrey Key: *The German Forest 1874–1914*. University of Toronto Press, 2012. 🌲